Nils Christie: Kriminalitetskontroll som industri.
Af Annette Esdorf.

Det er næppe helt tilfældigt, at Christies nyeste bog kommer omtrent samtidig med den noget mere kulørte "Jurassic Parc" af Michael Crichton. Temaet i de to bøger er påfaldende ens. Genmanipulation eller kriminalitetskontrol – begge bøger beskæftiger sig med frykten for, at vi mister herredømmet over udviklingen. Menneskets og teknologiens muligheder er blevet nærmest grænseløse og vil vokse uhæmmet, hvis ikke nogen standser op for at spørge: er vi nået langt nok? Ønsker vi yderligere vækst?

For Christie er kriminalitetskontrollen at ligne med en industri. En industri som har uanede kræfter og ubegrænsede vækstmuligheder – ikke mindst fordi der er stærke økonomiske interesser knyttet til industrien. Den skaber **profit**. Der er aldrig mangel på **råstof**: kriminaliteten stiger til stadighed. Og **efterspørgslen** er rigelig: der er et konstant krav om øget indsats mod kriminalitet. Landenes ledere vælges på løfter om at holde kriminaliteten nede, det er politisk selvmord ikke at være imod kriminalitet.

Det er sjældent, at nogen industri af sig selv standser op. Der er ingen naturgivne grænser for væksten. Derfor har vi mennesker pligt til at sætte grænserne. Etikken må sætte grænser for teknikken, hvis vi skal bevare herredømmet over kriminalitetskontrollen og ikke lade de økonomiske og materielle kræfter få frit spillerum. Og vi må sætte grænser både for hvor mange fanger, vi vil have, og for hvordan vi vil behandle dem.

Udgangspunktet for Christies advarsler er den eksplosive vækst i fangebefolkningen i USA. Fangetallet er fordoblet de sidste ti år, og i dag er den totale fangebefolkning på over 1,2 million. Det svarer til 504 fanger pr. 100.000 indbyggere (det tilsvarende tal i DK er 66). I samme periode har der været et svagt fald i den alvorlige kriminalitet, men en væsentlig hårdere kriminalpolitik med længere straffe. Halvdelen af fangerne i USA er sorte, hvilket svarer til at 3.400 pr. 100.000 af den mandlige sorte befolkning er i fængsel.

Christie dokumenterer med en lang række eksempler – også fra europæiske lande, at antallet af fanger ikke afspejler omfanget af kriminalitet. Det spiller næppe nogen særlig rolle for kriminalitetsniveauet, hvor vi placerer straffeniveauet. At disse sammenhænge i hvert fald er stærkt begrænset, er vel også almindeligt accepteret i dag, men skulle nogen stadig tvivle, er Christies eksempler og argumentation overbevisende. Fastlæggelse af straffeniveauet er et kulturelt og moralsk spørgsmål, der må baseres på afvejning af grundlæggende værdier i ethvert samfund.

Advarslerne handler ikke kun om den "kvantitative" udvikling, men også den "kvalitative": de midler, der anvendes i kriminalitetskontrollen. Også her hentes eksempler fra USA som skræmmebilleder, der nok kan få det til at risle koldt ned ad ryggen på en af rædsel: fuld-automatiserede fængsler, hvor fangerne ikke har nogen kontakt med hverken medfanger eller personale. Celledøren åbnes automatisk fra et vagtrum, når det undtagelsesvis er nødvendigt. Vagterne er låst inde bag sikkerhedsglas i kontrolrum og kommunikerer med fangerne via radio og lytteudstyr.

I USA er der også et blomstrende marked for elektroniske "hjemmefængsler": arm- og ankelbånd, der via elektronik kan registrere bærerens bevægelser. For at hindre lovovertrædelser i hjemmet, kan man nu også få pakkedøsninger, som udover det elektroniske armbånd indeholder fjernsynsoptagelse og apparatur til testning af alkoholpromiller. Den fuldstændige kontrol!

Ikke overraskende er Christie modstander af private fængsler, som er stærkt på vej, både i USA og i visse lande i Europa. Argumenterne er dels de traditionelle: er det etisk forsvarligt at overdrage magtanvendelse til private? Og kan private gøre det billigere og bedre, hvis vi skal have sikkerhed for, at kvaliteten ikke forringes? Et tredje interessant modargument er imidlertid ekspansionskraften i de private fængsler. Økonomiske interesser vil føre til hellere at have for megen kapacitet end for lidt til rådighed. Dette argument må gøre indtryk på praktikere. Hvordan ville Danmarks fangebefolkning mon have set ud, hvis vi ikke havde været tvunget til løbende – også af mangel på kapacitet – at finde egnede alternativer til frihedsstraf?

Christie advarer i det hele taget mod den "depersonificering", der finder sted inden for straffesystemet. Strafformer, hvor teknikken erstatter personale f.eks. via elektroniske overvågningssystemer. Men også imod den fjernhed og umenneskeliggørelse – både i forhold til gerningsmand og offer, som skabes af de "facitlister" for strafudmåling, som bliver mere og mere udbredt i USA. Kun gerningen tæller, ikke individuelle forhold hos gerningsmanden. Personerne bliver ligegyldige.

Rædslen kommer helt ind under huden, når udviklingen sættes ind i et historisk perspektiv. Christie beskriver nazismens Holocaust ikke som et udslag af barbari, men som "barn af moderniteten". Jødeudryddelserne var ikke produkt af onde mennesker, heller ikke af almindelige menneskers grusomme handlinger i en abnorm social situation. Men snarere af den moralske ligegyldighed, som skabes i moderne industrisamfund, af bureaukrati, rationalitet, effektivisering mv., som kan afskære dele af samfundet fra at være underlagt værdimæssig vurdering. Og Christie peger på, at Holocaust blot var en fortsættelse af imperialismen, hvor Centraleuropa med automatgeværer mod buer og pil udryddede hele folkeslag i Afrika.

Christie trækker linien frem til i dag. Hvilke konsekvenser får udviklingen i USA for Europa? Hvad der er stort og rigtigt afhænger til dels af, hvad vi er vant til. Vore egne standarder forskyder sig i forhold til omgivelserne. 100 fanger pr. 100.000 indbyggere er stort i forhold til i dag, men småt i forhold til USA. Det er svært at fastholde de aktuelle standarder, både p.g.a. det internationale pres og p.g.a. kriminalitetens centrale placering i medierne. Navnlig krigen mod narkoen har medvirket til det øgede pres på fængslerne. Den har samtidig understøttet tendensen til, at det er de fattige og uproduktive, der befinder sig i fængslerne, hvor de professionelle storhandlere er sjældne. Er det, der er sket i USA og til dels i Europa, at vi i stigende grad bruger fængsler og internering ikke til at tilintetgøre, men til at opbevare den uproduktive – og dermed potentielt farlige – del af befolkningen? Vi får nok ikke nye koncentrationslejre, men måske en ny slags "Gulag"?

Bogen spænder vidt. Den har tråde til flere af Christies tidligere værker, bl. a. "Hvor tett et samfund", hvor han advarer mod nutidens privathed og anonymitet, der har erstattet "Guds og naboens øjne". Og til "Pinens begrensning", der stiller spørgsmålstejn ved de måder, vi bevidst påfører pine. På den måde kan bogen opfattes som en slags syntese, hvor han forsøger at skabe sammenhæng og helhed mellem de mange forskellige temaer.

Selv om bogen i høj grad udspringer af den skræmmende udvikling i USA – det land som Christie næst efter Norge ville vælge som bosted, men som han mener bevæger sig ad en gal vej – har den stor relevans også for os andre. Europa er før set følge i sporene på "storebror USA". Skræmmebillederne fra både fortid og nutid er rædsels-, men også tan-

kevækkende. Og frygten for udviklingen er overbevisende. Bogen kan i høj grad anbefales for dem, som er beskæftiget i kontrolsystemet. Den kan kun bestyrke den skepsis, mange af os i forvejen har over for øget brug af teknologi og privatisering.

Men den vil forhåbentlig også blive læst af nogle af dem, som primært baserer deres kendskab og holdninger til kriminalitet på mediernes beskrivelser. Om ikke andet er den så klog, engageret og velskrevet, at den fortjener det.

Christie betegner selv sin bog som dybt pessimistisk (forhåbentlig er den **for** pessimistisk!) men bogen er også båret af et vist håb. En advarsel er meningsløs uden en tro på, at udviklingen kan ændres. "Hvis vi ønsker at kontrollere djævelen, må vi kende ham".

Annette Esdorf

Dir. f. kriminalforsorgen

Klareboderne 1

København K